

יובל למלחמת ששת הימים

מאפייני מלחמת ששת הימים

1. מטרת המסמך

מסמך זה מניח קווים כלליים להבנת המלחמה. המסמך כולל רקע למלחמה, מאפיינים לפי אוכלוסיות ודרגים שונים ומציג את תוצאות המלחמה בחתכים שונים. המסמך אינו כולל מידע על מהלכי המלחמה אלא מביא את "התמונה הגדולה".

2. כללי:

א. ב־5 ביוני 1967, פרצה מלחמת ששת הימים. לאחר שבועות של איום קיומי, פתחה ישראל במתקפת מנע. לאחר שישה ימים של לחימה הובסו צבאות מצרים, ירדן וסוריה וישראל זכתה בניצחון מזהיר. (האיום הקיומי נבע מתוך ברית צבאית בין מדינות ערב, סגירת מיצרי טיראן, כניסת כוחות מצריים לסיני וסילוק כוחות האו"ם משם, הביאו לאיום קיומי על מדינת ישראל).

ב. תוצאות המלחמה, הביאו להתגברות תחושת הביטחון במדינת ישראל. בתום ששת ימי הלחימה, מדינת ישראל הצעירה שילשה את שטחה. קו הגבול ועמו האיום של צבאות ערב התרחק מן היישובים הישראליים בצפון, במזרח ובדרום. ירושלים הבירה אוחדה ומקומות קדושים רבים נוספו תחת שליטה ישראלית. במהלך המלחמה כבשה מדינת ישראל את רמת הגולן, יהודה ושומרון, עזה וסיני.

3. מאפייני רקע

א. המצב במדינת ישראל ערב המלחמה

- **גבולות צרים** – תוצאות מלחמת העצמאות עיצבו את גבולותיה של מדינת ישראל המאופיינים ב"מותניים צרות" והיעדר עומק אסטרטגי.
- **קליטת עלייה ומיתון כלכלי** – בשני העשורים הראשונים, מדינת ישראל קלטה עולים עד כדי שילוש אוכלוסייתה תוך התמודדות עם מיתון ומצב כלכלי קשה.
- **פעילות עוינת** – המדינות השכנות ומחבלים למיניהם המשיכו בפעילות עוינת כנגד ישראל.
- **תחושת חרדה** – האתגרים עימם התמודדה מדינת ישראל, החיים בצל זיכרון השואה ו"הידוק הטבעת" סביבה גרמו לתחושת חרדה קיומית.
- **סולידריות והתגייסות של החברה בישראל** – נכונות רחבה להתגייס לצבא והתגייסות המשק הישראלי למצב החירום.
- **אמון גבוה בשלטון מצד הציבור והתקשורת.**
- **המלחמה על המים** – מאבק בין ישראל לשכנותיה, בעיקר סוריה בתקופה שקדמה למלחמת ששת הימים, סביב ניצול מקורות המים, להם חשיבות קיומית למדינה.

יובל למלחמת ששת הימים

ב. מצב האויב ערב המלחמה

- **מוטיבציה גבוהה להשמדת ישראל** - מדינות ערב – מצרים, סוריה וירדן – האמינו שיצליחו להביס את מדינת ישראל בגיבוי סובייטי ושאפו להשמידה.
- **מצרים** - מ-1957 ועד מלחמת ששת הימים היה זה הגבול השקט ביותר. נאצר חתר להכין את כוחותיו למלחמה ביוזמתו ולכן השתדל למנוע בטרם עת כל הסתבכות צבאית עם ישראל.
- **סוריה** - ב-1966 חתמה על הסכם הגנה עם מצרים. בנוסף, מתוך מטרה לתקוף את ישראל מבלי שהצבא הסורי הסדיר יהיה מעורב בתקיפה, החלה סוריה בהפעלת ארגוני מחבלים נגד ישראל. בין השאר, ניתן סיוע באימונים ובנשק לארגון הפת"ח (שהוקם על-ידי סטודנטים פלסטינים ובראשם ערפאת כבר בשנת 1959 בכווית). איומיה של ישראל לתקוף בסוריה במידה ולא תפסיק פעילות הטרור מתחומה השפיעה על מקבלי ההחלטות במדינות ערב בהחלטתם לצאת למלחמה.
- **ירדן** – פעילות הטרור של ארגון הפת"ח שהופעל ע"י הסורים יצאה בחלקה משטח ירדן. כתגמול על כך חצה צה"ל את גבול ירדן וביצע את "פעולת סמוע" (פעולת תגמול בדרום הר חברון בנובמבר 1966).

4. מאפייני צה"ל ערב המלחמה

- **צה"ל זוכה לאהדה ותמיכה ציבורית** - קיימת הכרה בחשיבותו של צה"ל בהגנה על קיומה הפיזי של מדינת ישראל.
- **צה"ל ככור היתוך** - כפועל יוצא של קליטת העלייה וגיוון האוכלוסייה בחברה הישראלית, שירתו בו זה לצד זה חיילים ומפקדים מרקע שונה. מפקדי צה"ל ראו בשירותם ביטוי לשליחות במציאות ביטחונית המחייבת אותם לכך.
- **אסטרטגיית המלחמה של צה"ל**
 - העברה מהירה של המלחמה לשטח האויב.
 - עיצוב תפישה של מלחמה קצרה והכרעה מהירה – התבססות על עוצבות שריון גדולות בעלות עוצמת אש וניידות רבה שמטרתן הבקעה אל עורף האויב ומיטוט צבאו.
 - שינוי בסדר הכוחות וכוחם – ניתן דגש על חיל אוויר מודרני ושינויים מפליגים בכוחות היבשה. שינויים אלו כוללים הגדלת הסד"כ ושיפור איכות בכלל המערכים והאמל"ח.
- **ניצול תקופת ההמתנה** - שלושת השבועות שקדמו למלחמה, ששימשו לגיבוש היחידות, אימונים, חיזוק רוח לחימה והיערכות לוגיסטית.
- במקביל להכנות הצבאיות, ניסתה מדינת ישראל למנוע מלחמה באמצעים דיפלומטיים אך ללא הצלחה.

יובל למלחמת ששת הימים

5. מאפייני המערכים השונים בצה"ל

א. אוויר

- **מבצע "מוקד"** – במבצע באה לידי ביטוי עוצמת חיל האוויר במלוא הדרה, תוך כדי הפגנת יוזמה ויכולת מקצועית יוצאת דופן. במסגרתו השיג החיל עליונות אווירית.
- **לחימה רב-זירתית** – חיל האוויר נלחם במספר זירות בו זמנית.
- **תחזוקה ברמה גבוהה של כלי הטייס** – אפשרה יציאה מהירה לפעולות מבצעיות.
- **מערך המסוקים** – לראשונה בתולדות צה"ל מערך המסוקים נטל חלק בהיקף נרחב.
- **שילוב יעיל בין טייסות המסוקים לצבא היבשה** – מבצעי סער להנחתת כוחות חי"ר ממסוקים בעורף האויב ובעומק (הנחתת כוחות לכיבוש מתחם אוס-כתף, הנחתת כוחות להשתלטות על העיירה ראס-סודאר, הנחתת כוחות לכיבוש דרום רמת-הגולן).

ב. ים

- **מחסור בכלי שיט** – חיל הים נכנס למלחמת ששת הימים בתקופה בה בנה את כוחו. שלב זה כלל בין היתר מעבר ממשחתות לסטיילים.
- **מבצעים עיקריים**
 - הפשיטה על נמל אלכסנדריה – המבצע זכה להצלחה חלקית. צוללת הצליחה להיכנס למים הטריטוריאליים של מצרים, אך הטורפדו לא עבד ולוחמים שפשטו על הנמל נפלו בשבי. מאידך, המבצע גרם למצרים להיכנס למצב התגוננות בנמליה.
 - מבצע "אורים" – מספר סירות קטנות יצאו מאילת לכיוון שארם א-שיח, אותה עזבו הכוחות מצרים, והשתלט על המקום. עקב כך, בוטל המבצע המוצנח לכיבוש שארם אל שייך.
- **הפקת לקחים** – לאחר מלחמת ששת הימים, למד חיל הים את לקחי המלחמה וביצע שינויים מהותיים שיושמו כבר במלחמת ההתשה.

ג. יבשה

- **ורסטיליות** – כוחות היבשה נדרשו להתאמת אופי הלחימה לגזרות שונות ומאפייני הקרקע שונים.
- **השריון** – אופיין בגישה הבלתי ישירה – העדפה ל"הילחם בקרקע" ולא באויב (העדפה להתעקש ולעבור במקומות קשים אשר נחשבים לעיתים אפילו בלתי עבירים על פני שימוש בצירים הטובים שאל מולם נערך האויב. גישה זו מאפשרת להגיע לעומק מערכיו ולעורפו של האויב).
- **שיתוף פעולה** – כיבוש מתחם מבוצר והבקעה משותפת של השריון עם כוחות חי"ר – כדוגמת קרב אבו עגילה של אוגדה 38 ופעילות ההבקעה של אוגדת "טליק", אוגדה 84 בפתחת רפיח.
- **ארטילריה** – אגדי ארטילריה כמרכיב חשוב בריכוך מערכי האויב טרם הבקעה.
- **ארגון** – מפקדת גייסות השריון הייתה אחראית על ארגון האוגדות בצה"ל ועל שילוב כלל החילות בקרב היבשה.

יובל למלחמת ששת הימים

- **אימונים** - טרם המלחמה, הוכשרו כוחות היבשה באימונים מותאמים כנגד ה"דוקטרינה הסובייטית" (תורת הלחימה שאימצו צבאות ערב בהכוונתה של ברית המועצות).
- **צבא היבשה ריכז את המאמץ בחזית המצרית.**

ד. לוגיסטיקה

- **רפורמה ערב המלחמה** – שיטת ארגון חדשנית – הקמת מרכזים המאפשרים שליטה מרוכזת על הרפואה, האספקה והאחזקה. מרכזים אלו הוכיחו את יעילותם במהלך המלחמה.
- **שינוע כוחות** - מימוש לחימה בקווים פנימיים והעברת כוחות מחזית לחזית בצורה יעילה (לדוגמא: שינוע כוחות מהחזית המצרית לטובת לחימה בחזית הירדנית).
- **מערך הרפואה:**
 - פינוי אווירי - לראשונה נעשה שימוש נרחב במסוקים לפינוי ככלי מכריע להצלת חיים במלחמה. (כשליש מהנפגעים פונו במסוקים).
 - פעולה בצמוד לכוח הלוחם ומתן מענה בשדה הקרב.
 - טיפול מוצלח ב-3000 פצועים.

ה. מודיעין

- **האזנה** - האזנה לשיחות מנהיגי מדינות ערב השפיעה על החלטות שהתקבלו ברמה האסטרטגית (לדוגמא: בעקבות ההאזנה לשיחת נאצר – אל-תאסי החליט שר הביטחון משה דיין כי צה"ל יערך לתקיפה בסוריה, על אף שהתוכניות הקודמות היו שונות).
- **ניתוח מבצעי של הקרקע** - נעשה על בסיס מחקר מודיעין, אפשר איגוף מערכי האויב המרכזיים ב-3 זירות הלחימה והכרעה תוך כדי לחימה בקרקע ולא באויב.
- **תחבולה** - באמצעות המודיעין הצליח צה"ל להונות את צבאות ערב. (לדוגמא: הונאה שגרמה לשתי דיבזיות מצריות לנוע מצפון סיני לדרום סיני ובכך הקלה על חדירת כוחות צה"ל לצפון סיני).

6. מאפיינים עפ"י דרגים

א. לוחמים

- **רוח לחימה** - בקרב הדרג הלוחם במלחמה זו בלטו במיוחד רוח הלחימה והנכונות להקרבה, שבאו לידי ביטוי בעת הלחימה בהפגנת רעות ובדבקות הלוחמים במשימה וחתירה לניצחון.

ב. פיקוד זוט

- **אתגר הפיקוד המבצעי** - עבור רוב הפיקוד הזוטור זו מלחמה ראשונה.
- **אחריות ודבקות במשימה** - המפקדים הזוטרים הובילו את המערכה בשלוש הזירות תוך הפגנת אומץ ותושייה, אחריות ויוזמה עם נפילת המפקד הבכיר או אובדן קשר.

יובל למלחמת ששת הימים

ג. פיקוד בכיר

- **וותיקי מלחמת העצמאות** – דור המפקדים הינו למוד קרב ועבורו מלחמת העצמאות הייתה חוויה מעצבת.
- **היערכות ומוכנות** - הכנת תוכנית מבצעית מפורטת, אימונים משותפים והכרות טובה של הכוחות היו מרכיב חיוני בתוצאות המוצלחות של המלחמה.

ד. מילואים

- סד"כ צבא המילואים הוא הגדול ביותר וכוחותיו נמצאים בכל המערכים ובכל הדרגים.
- מערך שנמצא על רקע תקופת ההמתנה בכוונות ממושכת ומתוחה.
- חטיבות מילואים לוחמות בקו הראשון לצד החטיבות הסדירות.
- נכונות רבה לגיוס, הפגנת מקצועיות גבוהה לצד מוטיבציה וערבות הדדית.

7. תוצאות המלחמה

א. מבחינה אופרטיבית וטקטית

- **רווח השימוש בגישה הבלתי ישירה** - העדפה להילחם בקרקע ולא באויב ולהגיע לעומק מערכיו ולעורפו.

ב. מבחינה מערכתית

- **מטרות המלחמה** הושגו מבחינת ישראל – השמדת הצבא המצרי בסיני הושלמה כולל הסרת האיום על מדינת ישראל ופתיחת מיצרי טיראן.
- **מבצע מוקד** – הביא להשמדת חילות האוויר של מצרים, סוריה וירדן בתוך שעות ספורות, הישג שנרשם בספר השיאים של גינס כהצלחה המרשימה ביותר בתולדות המלחמה האווירית.
- **כיבוש הגדה המערבית** בשתי מערכות בזק תוך 28 שעות.
- **הכרעה מהירה** של הצבא הסורי ברמת הגולן.
- **חיל הים** למד את לקחי מלחמת ששת הימים ועשה שינוי מהותי שיושם כבר במלחמת ההתשה.

ג. מבחינה אסטרטגית

- **הונחלה תבוסה לשלושת הצבאות הערביים** של המדינות הגובלות עם ישראל שתוגברו בחילות משלוח. ישראל ניצחה לבדה וכך עיצבה את תדמית העוצמה הצבאית הישראלית. בנוסף, הוסר האיום של מצרים- החזק בצבאות ערב על ישראל.

ד. מבחינה מדינית

- **נכסים למשא ומתן** - לראשונה זכתה ישראל בנכסים אשר היה מוסכם על אומות העולם כי ניתן להמירם בשלום.

יובל למלחמת ששת הימים

- **עומק אסטרטגי** - עומקה האסטרטגי של מדינת ישראל גדל במאות ק"מ בסיני וכן גדל מבחינה טופוגרפית ברמת הגולן. עם כיבוש יהודה ושומרון ירושלים אוחדה, וגבול מדינת ישראל התרחק מלב המדינה ואפשר אורך נשימה לתושביה.
 - **גבולות חדשים** - גבולותיה הימיים של ישראל גדלו פי ארבעה ונשענו על מכשולי מים טבעיים: תעלת סואץ ומפרץ סואץ במערב ונהר הירדן במזרח. נוצר אתגר חדש לחיל הים הישראלי.
 - **ממשל צבאי** - השטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים הושמו תחת ממשל צבאי.
 - **מדינות ערב** - לאחר המלחמה, מדינות ערב חשו השפלה וניסו למצוא דרכים חלופיות להיאבק בישראל, אחת מהן הייתה תמיכה בארגוני המחבלים.
 - **ניתוק היחסים עם הגוש המזרחי** - מלחמת ששת הימים מתרחשת בתקופת המלחמה הקרה. לאחר המלחמה, כל מדינות הגוש המזרחי שתמכו במדינות ערב ניתקו את יחסיהן עם מדינת ישראל (בדגש על ברה"מ ולמעט רומניה).
 - **התמיכה בישראל** - לאחר המלחמה, צרפת שהייתה ספק הנשק העיקרי של צה"ל מאז מלחמת סיני, הטילה אמברגו נשק על ישראל. במקביל, ארה"ב הסכימה לספק לישראל נשק ומאז הפכה להיות ספק הנשק המרכזי שלה.
 - **רווחה כלכלית** – לאחר המלחמה, יצאה מדינת ישראל מהמיתון הכלכלי בו הייתה. מדינות ערב בשיתוף מדינות הגוש המזרחי ניסו להוביל חרם כלכלי כנגד מדינת ישראל, אולם אף על פי כן ישראל הייתה בתנופה כלכלית משמעותית.
- ה. מבחינה חברתית
- **אופוריה** - לאחר המלחמה שררה בישראל תחושת רווחה בשל העומק האסטרטגי החדש שנוצר במדינת ישראל ובשל התנופה הכלכלית בה נמצאה המדינה, זאת במקביל לתחושת אופוריה על הישגו המרשים של צה"ל במלחמה.
 - **מעמדו של צה"ל** - כפועל יוצא של תחושת האופוריה וההישג המרשים הועצמה ההערכה לצה"ל בחברה הישראלית, ומתוך כך גם את ההערכה למפקדי הצבא. בעקבות זאת, החלו להופיע אלבומי ניצחון וכן גילויים שלתופעת פולחן אישיות למפקדי צה"ל הבכירים.